

**M.I. AXMEDOV, N.S. MATYUK,
O.B. SHARIPOV**

DEHQONCHILIK ASOSLARI

O'QUV QO'LLANMA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
K.A. TIMIRYAZEV NOMIDAGI Rossiya
DAVLAT AGRAR UNIVERSITETI
DON VA DUKKAKLI EKINLAR ILMIY-TADQIQOT
INSTITUTI BUXORO ILMIY-TAJRIBA STANSIYASI**

**M.I.AXMEDOV, N.S. MATYUK,
O.B.SHARIPOV**

DEHQONCHILIK ASOSLARI

O‘QUV QO‘LLANMA

**“Durdona” nashriyoti
Buxoro – 2025**

UO‘K 631.4(075.8)+631.5(075.8)

40.3ya73

A 90

Axmedov, M.I.

Dehqonchilik asoslari [Matn] : o‘quv qo‘llanma / M.I. Axmedov, N.S. Matyuk, O.B. Sharipov.-Buxoro: Sadridin Salim Buxoriy, 2025.- 208 b.

KBK 40.3ya73

O‘quv qo‘llanmada qishloq xo‘jaligi tizimlarining nazariy, uslubiy va texnologik asoslari berilgan, rivojlanishning asosiy bos-qichlari, zamonaviy adaptiv landshaft qishloq xo‘jaligi tizimlari-ning asosiy bo‘g‘inlarini ilmiy-amaliy asoslash va rivojlantirish ko‘rib chiqilgan. Ekin maydonlari tuzilishining agroiqtisodiy va agroekologik asoslari, almashlab ekish tizimlarini baholash sxema-lari va mezonlari keltirilgan. Har xil turdagi tuproqlarning unum-dorligini optimallashtirishda resurslarni tejovchi tuproqqa ish-lov berish tizimlarining tuproqni himoya qilish roli ko‘rsatilgan. Urug‘chilik va tabiiy yem-xashak yerlarini o‘zlashtirish tizimi ko‘rib chiqiladi.

O‘quv qo‘llanma Agronomiya yo‘nalishi bo‘yicha bakalavr va magistr mutaxassislarini tayyorlashda kasbiy ko‘nikmalarni shakllan-tirish uchun zarur bo‘lgan ma‘lumotlarni o‘z ichiga olgan va o‘quv jara-yonida foydalanish uchun tavsiya etiladi.

O‘quv qo‘llanma agrobiotsenozlar mahsuldorligini oshirish maqsadida qishloq xo‘jaligi tizimini ishlab chiqish va takomillash-tirish bilan shug‘ullanuvchi bakalavrlar, magistrlar, olimlar va mutaxassislar uchun mo‘ljallangan.

Taqrizchilar:

D.A.Qodirova, Tosh.DAU biologiya fanlari doktori, professor.

S.A. Bo‘riyev, Bux.DU biologiya fanlari doktori, professor.

O‘quv qo‘llanma O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi Buxoro davlat universitetining 2025-yil 4-noyabrdagi 653-U- sonli buyrug‘iga asosan nashr etishga ruxsat berilgan. Ro‘yxatga olish raqami 653-54.

ISBN 978-9910-10-739-9

MUNDARIJA

Kirish	2
1. Sistemalar va ular bilan bog'liq tadqiqotlar	9
1.1. Sistemalar haqida tushuncha, ularning xususiyatlari va tasnifi ...	9
1.2. Sistemalarning asosiy xususiyatlari.....	10
1.3. Sistemalar tasnifi	11
1.4. Dehqonchilikda sistema tadqiqotlarining hozirgi holati	13
1.5. Sistema tahlilining asosiy bosqichlari	14
1.6. Modellar haqida tushuncha va ularning tasnifi	18
1.7. Modellashtirish bosqichlari	21
2. Dehqonchilik sistemalarining ilmiy asoslari.....	25
2.1. Zamonaviy dehqonchilik sistemalarining metodologik asoslari	25
2.2. Dehqonchilik sistemalari predmeti, ob'ekti va tadqiqot metodi.	28
2.3. Dehqonchilik xo'jaligi sistemalarining tuzilishi va tarkibi.....	31
2.4. Dehqonchilik sistemalarining nazariy asoslari.....	36
2.5. Agrolandshaft – dehqonchilik sistemalarining asosi.....	44
2.5.1. Landshaftlar haqida tushuncha	44
2.5.2. Agrolandshaftning morfologik tuzilishi	46
2.5.3. Agrolandshaftlarning tasnifi	49
2.5.4. Agrolandshaftlarning barqarorligi	55
2.5.5. Agroekosistemalar zamonaviy dehqonchilik ob'ektlari sifatida	57
3. Qishloq xo'jaligi sistemasini loyihalashning.....	59
3.1. Iqlim va landshaft sharoitlarini baholash.	59
3.1.1. Agroiqlim resurslari.....	59
3.1.2. Relief.....	62
3.2. Hududda tabiatni muhofaza qilishni tashkillashtirish.....	65
3.3. Ekin maydonlar strukturasining agroiqtisodiy va agroekologik asoslanishi	69
3.3.1. Ekin maydonlar strukturasini almashlab ekish sistemasining asosidir	69
3.3.2. Ekin maydonlari strukturasini agroiqtisodiy asoslash.....	74
3.3.3. Ekin maydonlari strukturasini agroekologik asoslash.....	80
O'simliklar	83
Harorat, °S.....	83
3.3.4. O'simliklar va tuproqning o'zaro ta'siri	89
3.4. Almashlab ekish sistemasini tashkillashtirish.	95

3.4.1. Almashlab ekish sistemasining tashkiliy-iqtisodiy va agroekologik ahamiyati.	95
3.4.2. Almashlab ekishlar sistemasini tashkillashtirishning metodologik tamoyillari.	97
3.4.3. Almashlab ekishlar sxemalarini ishlab chiqish	106
3.4.4. Almashlab ekishlar sistemasini agroiqtisodiy va agroekologik baholash.	108
3.5. O'g'itlash sistemi	111
3.5.1. Oziq moddalarni iste'mol qilishda ekinlarning biologik xususiyatlari	114
3.5.2. O'g'itlar va meliorantlarni solish uchun mashinalar sistemalari	135
3.5.3. O'g'itlar sistemasini baholashning agroekologik jihatlarini ..	136
3.6. Tuproqqa ishlov berishning tuproqni muhofaza qilish va resurs tejash sistemi.	139
3.6.1. Tuproqqa ishlov berishning agroekologik asoslari	139
3.6.2. Almashlab ekishlarda tuproqqa ishlov berish sistemasini loyihalashtirishning metodologik prinsiplari.....	144
3.6.4. Almashlab ekishlarda tuproqqa ishlov berish sistemasini loyihalash	149
3.6.5. Xo'jalikning ishlov berish agregatlariga bo'lgan ehtiyojini aniqlash	154
3.6.6. Mulchalovchi ishlov berish va don ekinlarini to'g'ridan-to'g'ri ekish.....	157
3.6.8. Sug'orish sharoitlarida ishlov berish xususiyatlari	163
3.7. O'simliklarni zararli organizmlardan himoya qilish sistemi va uning ekologikligi.....	170
3.7.1. O'simliklarni himoya qilish sistemi tushunchasi va mohiyati	170
3.7.2. O'simliklarni himoya qilishning metodologik va nazariy asoslari	173
Glossariy.....	185
Adabiyotlar ro'yxati.....	197

M.I.AXMEDOV, N.S. MATYUK, O.B.SHARIPOV

DEHQONCHILIK ASOSLARI

O'QUV QO'LLANMA

<i>Muharrir:</i>	<i>A. Qalandarov</i>
<i>Texnik muharrir:</i>	<i>G. Samiyeva</i>
<i>Musahhih:</i>	<i>S. Tursunboyeva</i>
<i>Sahifalovchi:</i>	<i>M. Bafoyeva</i>

Nashriyot litsenziyasi AI № 178. 08.12.2010. Original-maketdan bosishga ruxsat etildi: 3.12.2025. Bichimi 60x84. Kegli 16 shponli. «Times New Roman» garn. Ofset bosma usulida bosildi. Ofset bosma qog'ozi. Bosma tobog'i 13,0. Adadi 100. Buyurtma №851.

"Sadriddin Salim Buxoriy" MCHJ
"Durdona" nashriyoti: Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy.
Bahosi kelishilgan narxda.

"Sadriddin Salim Buxoriy" MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy. Tel.: 0(365) 221-26-45

ISBN 978-9910-10-739-9

9 789910 107399